

EUCHARISTIA¹ (krátené)

Pravoslávne chápanie toho, čo sa v Eucharistii uskutočňuje, je vyjadrené liturgickým termínom “μεταβολη”². Katolícke učenie hovorí o “transsubstanciácii”³. Rozdiel medzi nimi nie je ani tak v terminológii, ako v principiálne odlišných názoroch, ktoré sú s nimi spojené. Pojem μεταβολη predstavuje pôvodné učenie Cirkvi o Eucharistii. Učenie o prepodstatnení je úplne nové, ktoré vzniklo v lone scholastickej teológie rímskokatolíckej cirkvi a v 16. str. bolo vyhlásené za dogmu. Pre pravoslávnu Cirkev bolo fakticky neznáme viac než 1500 rokov.

Podstata dotknutej otázky spočíva v chápaní toho aké zmeny (materiálne či duchovné) sa dejú s Eucharistickými Darmi, ktoré Cirkev od počiatku pomenúva Telom a Krvou Krista. Práve v tejto otázke spočíva podstata rozporov medzi pravoslávnym premenením a katolíckym prepodstatnením.

Východní otcovia Cirkvi a následná teológia túto tajinu vysvetľovali vychádzajúc z toho, že správne chápanie Eucharistie je možné len vo svetle učenia o Kristovi. Ako sa podľa definície Chalcedonského snemu pôsobením Svätého Ducha uskutočnilo nemenné zjednotenie Božskej a ľudskej prirodzenosti v Kristovi, sa aj v Eucharistii pôsobením toho istého Svätého Ducha chlieb a víno zjednocujú s Božstvom Krista, pričom sa materiálne nemenia. Na základe toho zjednotenia sa premieňajú na Jeho Telo a Krv.

Celkom inou, abstraktno-filozofickou, aristotelovskou cestou, sa ubral výklad tejto otázky v rímskokatolíckej cirkvi. Teológmi-scholastikmi bola vytvorená teória tzv. prepodstatnenia, podľa ktorej sa materiálna vlastnosť (podstata) Eucharistického chleba a vína pretvárajú na podstatu Tela a Krvi Krista (ktoré sú skryté pred našimi zmyslami).

Samotné slovo transsubstanciácia bolo na západe prvý raz použité až v 12. str. A hoci idea prepodstatnenia mala v priebehu niekoľkých storočí veľa odporcov, jej hlavná myšlienka, zánik materiálnej podstaty chleba a vína a nástup podstaty Tela Krista ostali v katolíckej teológii nezmenené.

Základnú myšlienku tohto nového učenia vyslovil Tomáš Akvinský (†1274): „Niet iného spôsobu, ktorým by sa Kristovo Telo mohlo v tajine objaviť, okrem pretvorenia chleba na Telo. Čiže, ak niečo prešlo pretvorením, už nie je tým, čo dovtedy bolo. Reálnosť Kristovho Tela v tajine vyžaduje, aby podstata chleba po posvätení nebola“. Ale ak namiesto podstaty chleba vzniká podstata Kristovho Tela, čiže reálny Kristus, potom samotný kňaz počas liturgie, keď ten chlieb láme pre jeho prijatie, píše *Tomáš Akvinský*: „Krista obetuje, ubíja“ – *immolatio Christi*. Či to nie je rúhanie? Chápanie pretvorenia Eucharistických Darov bolo na Tridentском koncile (16. str.) prijaté za dogmu. Koncil definoval, že sa „posvätením chleba a vína uskutočňuje pretvorenie celej podstaty chleba na podstatu Tela Krista, nášho Pána, a celej podstaty vína na podstatu Jeho Krvi“.

Na pravoslávnom východe bol termín transsubstanciácia vo vzťahu k Eucharistii aplikovaný až na konci 16. str. v prácach niektorých gréckych teológov, ktorí študovali na katolíckych univerzitách. Pravoslávny východ ho oficiálne uznal až v 17. str.

¹ <https://alexey-osipov.ru/books-and-publications/stati/evkharistiya/>

² Premenenie (meniť, zmeniť).

³ Prepodstatnenie.

Nakoľko rúhavú a karikatúrnu podobu táto nová idea nadobúda, ukazuje dokument z roku 1645 "Pravoslávne vyznanie viery katolíckej a apoštolskej Cirkvi Východnej", ktorý podpísali štyria patriarchovia na čele s Konštantínopolským a niekoľkými ďalšími biskupmi. V tomto dokumente je Kristovo Telo v *Eucharistii* rúhavo pomenované surovým mäsom. Čítame: „pretože sa ľudská prirodzenosť odvracia od jedenia surového mäsa, no z dôvodu potreby, aby sa prijatím Tela a Krvi Krista človek zjednotil s Kristom, aby sa štítiaci takého pokrmu od toho zjednotenia neodvrátil, Boh, v svojej blahosklonnosti, veriacim dáva prijať svoje Telo a Krv v podobe chleba a vína“.

Konštantínopolský miestny snem z roku 1691 vyhlasuje anatému nad každým, kto s ideou o prepodstatnení nesúhlasí. Potom sa tento termín objavil v posolstve východných patriarchov z roku 1848. Takto sa udialo odstúpenie od prvotného učenia Cirkvi o premenení a bol zavedený nový, Eucharistiu znetvorujúci termín a sním aj samotná koncepcia prepodstatnenia.

A má vôbec tento hrubo naturalistický pohľad na Eucharistiu nejaký základ? Ved' samotná idea o možnosti zachovania vlastnosti veci pri zmene jej podstaty je čisto scholastickou fikciou. Je vôbec nepodložená. Nevyplýva ani z prirodzenosti stvorených vecí, ani žiadnych pokynov z hora, ani z učenia svätých otcov.

Čo o tejto otázke hovoria svätí otcovia?

Svätý *Makarios Egyptský*: „Bratia, nesmieme to chápať telesne a skutočne, ako mnohí, ktorí keď o tom počuli pohoršili sa a hovorili: „*Ako nám Tento môže dať jesť svoje telo?*“⁴, lebo skutočné telo života, ktoré kresťania jedia, a krv, ktorú pijú, je Jeho Slovo a Svätý Duch, ktorý vstupuje a prebýva v chlebe Eucharistie a posväcuje ho slovom a duchovnou mocou, a stáva sa Kristovým Telom a Krvou. Apoštol vraví: „*všetci sme napojení jedným Duchom*“⁵, aj Pán telesne zmýšľajúcim povedal: „*Slová, ktoré som vám povedal, sú duch a život*“⁶. Ako vidíme, svätý Makarios zmýšľajúcich o Eucharistii telesne odsudzuje.

Svätý *Ján Zlatoústý* v liste Cézarovi píše, že podstata Chleba sa v Eucharistii nemení: „Chlieb, než sa posväťí, nazývame chlebom. No keď ho Božia blahodať prostredníctvom kňaza posväťí, už sa nenazýva chlebom, ale telom Pána, hoci podstata chleba v ňom ostáva, voláme ho nie dvomi telami ale jedným telom Syna. Tak aj pri vstúpení Božskej prirodzenosti do tela, jedno aj druhé spolu tvorili jedného Syna, jednu Osobu, ktorá bola poznaná nerozdeliteľne a tiež nezliatne nie v jednej prirodzenosti, ale dvoch dokonalých“. Je potrebné poznamenať, že ani jeden zo svätých otcov, ktorý tento list citovali (Leontios Jeruzalemský, Anastasios presbyter, žiak svätého Maxima Vyznávača, Ján Damaský, konštantínopolský patriarcha Nikifor), nikdy nespochybňovali pravosť listu, ani pravdivosť v ňom vyslovených myšlienok. Toto je najlepšou odpoveďou katolíckym vydavateľom, ktorí pre ospravedlnenie svojej ideí prepodstatnenia tento list Zlatoústeho zaradili medzi pochybné.

Svätý *Ján Damaský*: „Podobne ako v krste, pretože ľudia majú obyčaj umývať sa vodou a telo si natierať olejom, On s olejom a vodou zjednotil blahodať Ducha a krst učinil kúpeľom znovuzrodenia, tak aj preto, že ľudia majú obyčaj jesť chlieb a piť vodu a víno, On zjednotil s nimi svoje Božstvo a učinil ich svojim Telom a Krvou preto, aby sme sa skrz to, čo je obvyklé podľa prirodzenosti, ocitli uprostred toho, čo je nad prirodzenosťou“.

⁴ Jn 6, 52.

⁵ 1Kor 12, 13.

⁶ Jn 6, 63.

„Izaiáš videl uhlík, no uhlík nie je iba obyčajné drevo ale je spojený s ohňom, tak aj chlieb prijímania nie je obyčajným chlebom, ale chlebom zjednoteným s Božstvom. Telo zjednotené s Božstvom nie je iba jedna prirodzenosť, lebo jedna, pravdaže, patrí telu a druhá Božstvu s ním zjednotenému. Preto jedno aj druhé spolu nie je jedna prirodzenosť ale dve“.

„Prijímaním sa nenazýva preto, že cez neho prijímame Božstvo Ježiša, cez nich, chlieb a víno, sa stávame účastníkmi na Kristovom Božstve“.

Svätý *Simeon Nový Teológ*: „Ak požívajúci Jeho Telo a pijúci Jeho Krv majú večný život... tak my, ak prijímú ich, necítíme, že sa v nás uskutočňuje niečo viac, než (pri požití) bežného pokrmu, a vedome neprijímame iný život, znamená to, že sme prijali iba obyčajný chlieb a nie aj Boha“.

Svätý *Gregor Palama*: „Ten chlieb je akoby závesom vo vnútri skrytého Božstva“.

Byzantský exegéta *Euthimios Zigabenos* o svätých Daroch písal: „Pozri, ako sa z pôvodných stávajú nadprirodzenými. Prijatie predkladaného chleba a pitie vína je pôvodné, ale ich sila a pôsobenie sú nadprirodzené“.

Netreba zabúdať, že chlieb, víno a telo sú z materiálneho pohľadu tej istej podstaty. Svätý *Gregor Nysský* písal: „Slovo sa zjednotilo s pominuteľnou ľudskou prirodzenosťou, aby sa stýkajúc s Božstvom zbožštilo aj človečenstvo“.

Preto, ako sa pri vtelení pôsobením Svätého Ducha ľudská prirodzenosť zjednotila so Synom nezliatne, nezmeniteľne, nerozdeliteľne a nerozlučne, tak sú aj v Eucharistii pôsobením toho istého Ducha „*Premenil Tvojím Svätým Duchom*“⁷ chlieb a víno „chalcedonský“ prijímané Bohom Slovom pre zjednotenie s Ním.

Preto aj u kresťanov, ktorí dôstojne prijímajú a cez to sa stávajú sotelesnými a jednokrvnými s Kristom (svätý *Cyril Alexandrijský*), sa materiálna podstata ich tiel nemení a nemení sa ani podstata Kristovho Tela, lebo aj naše telá, aj chlieb a víno, ktoré požívame, aj samotné Kristovo Telo sú tej istej podstaty.

O ich rovnakej podstate svätých otcovia hovoria s úplnou istotou.

Svätý *Atanáž Veľký*: „Kristove Telo malo tu istú podstatu s všetkými telami a bolo ľudským telom“.

Anastasios Sinaita: „Človek sa od nemých tvorov líši svojimi myšlienkovými, rozumnými, slobodnými princípmi a prianiami, zatiaľ čo vo všetkom ostatnom, zvlášť čo sa týka telesných vlastností, je príchastný, podobný a tej istej podstaty s tými tvormi. Lebo sú z tej istej zeme, z ktorej bolo stvorené naše telo“.

Na základe toho chápeme, prečo svätých otcovia, keď hovoria o Eucharistii, sústavne alternujú slová „Telo“ a „chlieb“, „Krv“ a „víno“. „Ako je telo, – píše svätý *Ján Zlatoústý*, – zjednotené s Kristom, tak sme aj my cez ten chlieb zjednotení s Ním“.

Na liturgii po premenení svätých Darov diakon zvoláva: „*Rozdrob, vladyka, svätý Chlieb*“, a nie *immolatio Christi*.

⁷ Преложив Духом Твоим Святым.

Svätý *Ján Damaský*: „Prijmajúc z jedného chleba, sa všetci stávame jedným telom a krvou Krista, navzájom tvoriac jedno telo s Kristom“.

Svätí otcovia o podmienkach a pôsobení prijímania.

Svätý *Ján Zlatouсты*: „Koho máme odobriť? Či tých, ktorí prijímajú iba raz, alebo tých čo často, alebo tých čo zriedka? Ani prvých, ani druhých, ani tretích, ale prijímajúcich s čistým svedomím, s čistým srdcom, s bezúhonným životom“.

„Aká veľká bola zaslepenosť zradcu. Prijmúc sviatosť, sa Judáš nezmenil. Ukazuje na to Ján, keď hovorí, že po prijatí doň vošiel satan“⁸.

„Dnes mnohí veriaci dospeli do takej nerozumnosti a pohrdania, že prekypujúc množstvom hriechov, nedbalo, ako im príde vhod, na sviatky pristupujú k tomu stolu a nevedia, že čas prijímania sa neurčuje sviatkom ale čistým svedomím a bezúhonným životom. Ako je pre človeka, ktorý na sebe nevidí nič zlé možné prijímať každý deň, tak topiacemu sa v hriechoch a nekajúcemu sa, nie je bezpečné pristupovať k tomu stolu ani vo sviatok. To, že k prijímaniu pristúpime len raz v roku, nás od viny neoslobodí, ak pristúpime nehodne. Naopak, to že pristúpime len raz v roku a dokonca nečistí, nám bude na odsúdenie. Preto vám všetkým dohováram, aby ste k prijímaniu nepristupovali len kvôli sviatku. Naopak, ak si budete priať prijať sväté Dary, tak sa niekoľko dní pred prijímaním očisťujte pokáním, modlitbou, milodarmi a venovaním duchovným veciam a nevracajte sa k svojim hriechom, ako pes k tomu čo vyvrátil“⁹.

Svätý *Serafim Sarovský*: „Niekedy je tak: na zemi aj prijímajú, no u Pána neprijali“.

Svätý *Theofan Zatvorník*: „Aby sme mohli dôstojne prijať, musíme očistiť dušu pokáním. Aby sme sa kajali ako treba, s úprimným skrušením a pevným presvedčením viac neurážať Pána, k tomu sú určené ďalšie asketické počiny: aj chodenie do chrámu, aj domáca modlitba, aj pôst a ďalšie iné“.

V druhej polovici 20. str. na západe vznikol takzvaný „eucharistický bum“. Bol vyjadrený vo veľmi nebezpečnej idei častého prijímania bez „predbežných podmienok“. Tak sa stalo, že katolícka cirkev vyhlásila len jednohodinový „pôst“ pred svätým prijímaním (takzvaný eucharistický pôst) bez povinnosti spovede. U protestantov to tak bolo vždy. Výsledkom týchto novínok je strata zbožnosti k sviatosti a samotnej viere, a čoraz väčšie zosvetšenie života duchovenstva a laikov.

Pre nezodpovednú prípravu na prijatie tejto sviatosti človek trpí lebo prijíma nedbanlivo a nezbožne.

⁸ Jn 13, 27.

⁹ 2Pet 2, 22.